

Ki készítette elő Vidlics Ferenc apát munkáját?

Bakonybél múltjának leírásából nem maradhat ki a szeszélyes Gerence-patak bemutatása. A bővizű Gerence-patak Lókúttól északra, Akli pusztánál ered. Már az ősidőkben letelepedésre csábította az embercsoportokat. A nagy ívet leíró Gerence több más kisebb vízfolyásnak, így a Gella-pataknak, Öreg-sédnek, Száraz-Gerencének vizét gyűjti össze, majd az észak irányú, róla elnevezett völgyön át viszi a távoli Marcal folyóba. **(21)** Középkorban a tartós esőzések rohanó folyóvá áradó Gerence-patak a gyakori kiöntéseivel mocsaras területté változtatta az egész völgyet, melyet fölvert a sás, elborította a rekettye, a hínár. Emiatt Bakonybél a korabeli térképen Pusztabélnek jelölték. A völgy elhanyagoltságára utal az is, hogy Fehérvár és Pápa között még a török katonák is a jobban járható Zirc - Porva - Fenyőfő - Pápateszér utat használták hadiútként. **(1), (2), (16)**

A történelmi leírások szerint már a 15. és a 16. században is voltak faluépítési kezdeményezések a monostor környékén, de a kibontakozást az akkori belharcok megakadályozták. A „községalakulás” folyamatát akadályozta továbbá a monostor ide-oda adományozásából (kommendálásából) adódó állandó jogbizonytalanság is. A Mohács mezején 1526-ban elszenvedett nemzeti tragédiát követő belső hatalmi villongásokat, a várnagyok csatározásait ismertető leírásokban is olvashatunk az apátság körül „épülő új faluról”. A komolyabb faluépítést ebben az időben is a fékevesztett testvérharcok tették lehetetlenné. **(5)**

A középkorban az apátság területén kívül még nem alakult ki kiterjedt település, legalábbis ennek nincs írásos nyoma, és a régészeti terepbejárások alkalmával sem találtak erre utaló

jeleket. Az elpusztult középkori monostor temetőjében azonban a 2010-ben végzett leletmentő ásatás adatai egyértelművé tették, hogy már a középkorban is éltek itt a Bakony völgyében. (2), (3)

A középkorban a feudális gazdaság hívta létre a monostor közvetlen környezetében a szolgáló nép letelepedését. Ennek egyértelmű bizonyítéka az előzőekben említett 2010-ben részlegesen feltárt középkori temető, melyben gyermek és női sírokat is találtak, és a feltárt sírok rétegzettségei a település ősiségére és népesség számra is következtetni engednek. (29) Olvashatjuk, hogy a középkor folyamán a Bakonybéli Monostor körüli falutelepítést az apátság abból a megfontolásból nem szorgalmazta, hogy ne zavarják a szerzetesek magányát. Legfeljebb a minimális szolgáló munkákat elvégző szolganépnek volt valamiféle szállása a monostor közelében. A monostor közvetlen ellátását néhány közeli biokról oldották meg. (21)

A török hódoltság elől menekülve a Bakonybéli Apátság a Győr megyei kajári birtokára költözött. Az apátságnak jó ideig Kajár maradt a jövedelem legfőbb forrása. A kiüresedett monostor falait megerősítették és az építménybe katonaság költözött be. A Bakonybéli Apátság 1541-ben a török hódoltsági terület része lett. Egy 1560. évi irat szerint a törökök a monostort megtámadták és majdnem teljesen lerombolták. A török csapatok 1594-ben már Veszprém és Győr megyét is megszállták. A törökök Győrt négy év múlva elvesztették ugyan, de a portyázó csapatai könnyen elérték a királyi országrészben lévő város környékét. A Pannonhalmi Monostort is fosztogatták a törökök, a szerzetesek Ausztriába menekülnek. 1683-ban, a török megszálló csapatok próbálták bevenni Bécs városát. A sikertelen hadjárat után, 1684-1688 közti harcok során a török csapatok visszavonultak Dunántúl

északi térségéből, s megkezdődhettek a Bakony környéki és ezen belül a bakonybéli helyreállítások. (4) (29)

A lerombolt monostor épülete a másfélszázados oszmánhódítás alatt, a 17. század végére teljesen elpusztult, a romok alig voltak föltalálhatók. Sem az időközben kinevezett apátok, sem a pannonhalmi kormányzat nem tudott gátat vetni a pusztulásnak. (1), (2), (3), (5), (16), (21)

A Bakonybéli Apátság felett is rendelkező pannonhalmi főapátság a 17. század utolsó évtizedeiben a monostor körüli réteket rendszeresen bérbe adta. Volt olyan időszak, amikor a környékbeli lakosok voltak a bérlők, de dokumentumok vannak arról is, hogy a monostor körüli egykori majorság földjei, mint legelők, egy Geming nevű török földesúr tulajdonában voltak, és neki fizettek bérleti díjat a helybéli lakosok. (4), (5)

A 17. század közepétől az újjászerveződött pannonhalmi főapátság csak olyan személyeknek adományozta a bakonybéli apáti címet, akik egyéb hivataluknál fogva nem foglalták el az apátságot, illetve ha az mégis szándékukban állt, akkor kikötötték, hogy az apátság jövedelmét központi kezelés alatt hagyják. (12)

A török hódoltság vége felé kinevezett béli apátok – Simonsics Gellért (1673-1689) és Rumer Márton (1689-1693) – még távol éltek a Bakonybéli Monostor romjaitól, s tudomásunk szerint látogatást sem tettek a hajdani monostor romjainál. Lendvay Placid pannonhalmi főapát a Bakonybéli Apátságot 1693. április 30-án a szentgotthárdi származású Göncz Péter - szerzetesi nevén Czelesztin - pannonhalmi perjelnek (rendi gazdasági ügyek intézőjének) adományozta.

Az új szolgálat mellett egy ideig megtartotta a pannonhalmi perjeli tisztségét is. Évekig címzetes apát volt, csak 1701-ben avatták fel apáttá. **(3), (5), (8), (16)**

Göncz Czelesztin, a bakonybéli első újkori apát 1695-ben nekilátott a monostor romjainak eltakarításához, közvetlen környezetének kitisztításához, a romokat bekerítő fák kivágásához. 1696 novemberében két kocsin, négy lovas kíséretében, öt pannonhalmi szerzetessel együtt felkereste az elhagyatott monostort. A kirándulás végén egyikük papírra vetette a közös véleményüket, amely szerint a hely alkalmas lehetne az aszketikus életre és a monostor újjáépítésére. **(5)**
(31) Göncz Czelesztin 1696-ban és az ezt követő három éven át nagy lelkesedéssel Pannonhalmáról irányította a monostor építését. **(1), (4), (5)**

A távollét és az anyagi nehézségek miatt a munka lassan haladt. Lendvay főapát is megnehezítette a címzetes apát helyzetét. A főapát a Bakonybéli Apátság egyik jelentős jövedelmi forrását, a kajári malmát áruba bocsátotta. Emiatt Göncz Czelesztin 1699-ben óvást emelt a győri káptalan előtt. **(16)** Lakóhelyül 1700-ban egy kétszintes faházat ácsoltatott az egykori monostor romjai mellé. **(1), (4), (21), (31)** Az újjáépítés költségeit elsősorban a kajári és a móriczuidai birtokokból származó jövedelem fedezte. Göncz apát irányításával 1702-ben kiépítették a Porva felé vezető „Barátutat”, valamint saját költségén utat vágatott az elvadult erdőkön-bozótokon át monostortól Odvas-kőig (Advaskő-ig). Ezzel Ugod felől is megközelíthetővé vált a Bakonybéli Monostor. A lakhely és az utak kiépítése után a major rendbehozatala, bővítése volt a következő feladat. **(2), (4), (5), (21)** Göncz apát 1705-ben szerződést kötött az ugodi lakosokkal, akiket megbízott a majorságon belüli kert

kialakítására. A kertet körülvették kőfállal és zöldséget, gyümölcsöt és fűszernövényeket termesztettek. (31)

A barokk kori újrainduláskor az újkori bakonybéli bencés közösség és Szent Móric kapcsolatának mélységére utal, hogy amikor Göncz apát vezetésével visszaköltöztek az első szerzetesek a völgybe, fel sem merült bennük, hogy az újrainduló monostort ne az eredeti védőszent oltalmába ajánlják. (20)

Bakonybél és környéke is az 1703 júniusában kirobbanó, II. Rákóczi Ferenc vezette magyar nemzeti függetlenségi és rendi szabadságharc hadszíntere lett, ezért az apátság körüli rekonstrukciós munka egy ideig szünetelt. A majorság és környéke a harc kezdetén kuruc hadak területe volt. Az apátságot 1705-től német császári-királyi hadsereg foglalta el, majd 1706-tól újra visszatértek a kuruc csapatok. (5)

A szabadságharc Bakony környéki elcsendesedését jelzi, hogy Göncz apát 1707 őszén a szerzeteseivel együtt egy-két szolga, cseléd társaságában beköltözött a Bakonybéli Monostorba és ezután innen irányította a munkálatokat. Időközben gyakran elutazott a pannonhalmi főapátságra. (16)

A csatározások komoly veszteséget okoztak az apátságnak, például a császári és a kuruc csapatok 1709. évi nyári összecsapása során kigyulladt és porig leégett a Pápa melletti agyaglikai kétkerekes malom, amely a rekonstrukciós munkák egyik pénzforrása volt. A kuruc csapatok 1709 őszén visszavonultak és az 1711. évi szatmári megegyezés után viszonylag békés időszak következett. (4)

Göncz apát bakonybéli munkásságának Karner Egyed pannonhalmi főapát 1709 tavaszán bekövetkezett halála vetett véget. Göncz apátot 1709. május 1-én pannonhalmi főapáttá választották. A főapát ekkor már 70 éves volt, és az 1722-ben bekövetkezett haláláig a pannonhalmi közösséget szolgálta. A nagy iramban elkezdett bakonybéli rekonstrukciós tervét Vidlics Ferenc apát folytatta. (2), (3), (4)